

ПРОФІЛАКТИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ЯК ПОПЕРЕДЖЕННЯ ВІКТИМІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Пенькова Н. Є.

Метою статті є вивчення психологічних факторів деформації військовослужбовця Національної гвардії під впливом професійної діяльності, що підвищують рівень віктимізації особистості та обґрунтуванні механізму протидії професійній деформації військовослужбовця в сучасних умовах.

Обов'язковим компонентом особистості як суб'єкта діяльності є психологічна готовність до діяльності в цілому, окремих її різновидів, особливих (екстремальних) ситуацій.

Дане положення в повній мірі розповсюджується на військовослужбовця Національної гвардії України. Враховуючи вже існуючі підходи, психологічну готовність можна визначити як інтегральне поєднання певних якостей та характеристик особистості військовослужбовця, що забезпечує оптимальний психологічний стан для виконання службових обов'язків.

Усі війни завдають військовослужбовцям психічних травм, що можуть проявлятися під час чи після війни, мати фізичну чи психологічну симптоматику. Війна дещо подібна до стихійного лиха, утім це не тотожні події. Війна починається так само несподівано, як і будь-яка катастрофа, однак тривати вона може протягом багатьох років. На відміну від жертв стихійного лиха, військовослужбовці зазвичай готуються до бою заздалегідь. Та попри це декотрі з них можуть бути психологічно підготовленими до сцен війни, а в декотрих психіка слабка, тож вони не готові адекватно сприймати людей, які голодують, запахи і звуки. У процесі підготовки особового складу до бойових дій необхідно враховувати труднощі, що мають місце.

Одним із факторів, що підвищують рівень віктимізації особистості є професійна деформація військовослужбовця. Професійна деформація особистості - це явище, яке реально існує та наносить величезну шкоду професійної діяльності, по суті, виключаючи з виконання службових обов'язків тих військовослужбовців, які зазнали її руйнівного впливу. Відносно джерел розвитку деформації єдиної загально визнаної позиції у науковій літературі не існує. Висновки вчених, правові та соціально-психологічні наслідки цього

явища, його руйнівний характер як стосовно окремих військовослужбовців, так і для підрозділів Національної гвардії у цілому, зумовлюють необхідність створення дієвої системи попередження професійної деформації та запровадження корекційних заходів на кожному етапі її виникнення і подальшого розвитку.

Ключові слова: віктимна поведінка, професійна деформація, корекційні заходи, психологічні якості.

Penkova N. Ye. Prevention of professional deformation of the personality as a prevention of victimization of servicemen of the National Guard of Ukraine

The purpose of the article is to study the psychological factors of the deformation of the National Guard serviceman under the influence of professional activity, which increase the level of victimization of the individual and to substantiate the mechanism of combating the professional deformation of the serviceman in modern conditions.

A mandatory component of an individual as a subject of activity is psychological readiness for activity in general, its individual varieties, and special (extreme) situations.

This provision fully applies to servicemen of the National Guard of Ukraine. Taking into account already existing approaches, psychological readiness can be defined as an integral combination of certain qualities and personality characteristics of a military serviceman, which ensures an optimal psychological state for the performance of official duties.

All wars inflict mental injuries on servicemen, which can manifest themselves during or after the war, have physical or psychological symptoms. War is somewhat similar to a natural disaster, but they are not identical events. War begins as suddenly as any disaster, but it can last for many years. Unlike victims of a natural disaster, military personnel usually prepare for battle in advance. Despite this, some of them may be psychologically prepared for war scenes, and some have a weak psyche, so they are not ready to adequately perceive the smells and sounds of starving people. In the process of training personnel for combat operations, it is necessary to take into account the difficulties that occur.

One of the factors that increase the level of personal victimization is the professional deformation of a serviceman.

Professional deformation of the personality is a phenomenon that really exists and causes enormous damage to professional activity, in fact, excluding from the performance of official duties those military personnel who have experienced its destructive influence. Regarding the sources of the development of deformation, there is no single generally accepted position in the scientific literature. The conclusions of the scientists, the legal and socio-psychological consequences of this phenomenon, its destructive nature both for individual servicemen and for the units of the National Guard as a whole, make it necessary to create an effective system for the prevention of professional deformation and the introduction of corrective measures at each stage of its occurrence and further development.

Key words: *victim behavior, professional deformation, corrective measures, psychological qualities.*

Постановка проблеми та її актуальність. Національна гвардія України, охороняючи публічний порядок, захищаючи в межах своїх повноважень життя, здоров'я та свободи громадян, інтереси суспільства та держави від протиправних посягань, тим самим послідовно забезпечує законність у нашій країні. Виконання функціональних обов'язків пов'язане з підвищеною відповідальністю військовослужбовця за свої дії. Несення служби нерідко відбувається в ситуаціях з непередбачуваним результатом, а саме психічними і фізичними перевантаженнями, необхідністю спілкуватися з найрізноманітнішим контингентом громадян і вимагає від військовослужбовця Національної гвардії рішучих дій і здатності піти на ризик. Такі особливості професійної діяльності військовослужбовця впливають на особистісні характеристики і можуть привести до розвитку професійної деформації особистості. Професійна деформація являє собою когнітивну зміну, тобто дефекти пізнавальних психічних процесів (сприйняття, уваги, уяви, пам'яті, мислення), пониженою антиципацією (спроможністю прогнозувати наслідки своєї поведінки), недостатньою швидкістю та адекватністю сенсомоторних реакцій, викривленим чи ілюзорним сприйняттям небезпечних ситуацій і дій інших людей, яка веде до формування специфічно-професійного типу особистості та зумовлює віктимну поведінку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема віктимізації розглядається в різних галузях науки такими науковцями як: Л. В. Франк, Д. В. Рівман, Б. М. Головкін, О. Ю. Юрченко, А. В. Мудрик, Ю. А. Клейберг, В. І. Полубінський, М. А. Одинцова, В. Є. Христенко, О. А. Бовть та ін.

Проблемі профілактики і подолання наслідків професійної деформації серед особового складу

підрозділів Національної поліції присвятили наукові роботи вітчизняні психологи - Д. О. Александров, О. М. Бандурка, О. М. Буданов, Т. Ю. Ваврик, З. Р. Кісіль, І. В. Клименко, В. С. Медведєв, Л. М. Мороз, М. І. О. М. Цільмак, С. І. Яковенко та інші.

Проте психологічні чинники і механізми профілактики професійної деформації військовослужбовців в умовах війни як засіб попередження віктимізації особистості є недостатньо з'ясованими.

Мета статті полягає у дослідженні психологічних факторів деформації військовослужбовця Національної гвардії під впливом професійної діяльності, що підвищують рівень віктимізації особистості та обґрунтуванні механізму протидії професійній деформації військовослужбовця в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Вплив факторів професійної деформації на особистість військовослужбовця Національної гвардії робить актуальними не тільки питання діагностики даного явища, але і його профілактики та подолання.

Профілактика професійної деформації є системою попереджувальних заходів, орієнтованих на зниження ймовірності розвитку передумов і проявів даного явища. Оптимальним варіантом здійснення роботи по профілактиці професійної деформації є комплексне проведення заходів як психологічного, так і непсихологічного (аналітичного, організаційно-управлінського та виховного) характеру [5, с. 227].

Психологічна корекція професійної деформації особистості військовослужбовця Національної гвардії полягає у виробленні адекватних, стійких стереотипів поведінки, психокорекції негативних стереотипів професійної деформації і неадекватних механізмів психологічного захисту, перебувдові мотиваційних утворень і ціннісних орієнтацій, формування механізмів саморегуляції.

Коло завдань, включає:

- виявлення можливості впливу морально-психологічних чинників на моральне становище, на стійкість особистості військовослужбовця перед професійною деформацією;

- виявлення можливості психологічних механізмів корекції і самокорекції особистості військовослужбовця з метою подолання можливих проявів професійної деформації і цілеспрямованого формування продуктивних морально-психологічних якостей;

- розробити рекомендацій з надання допомоги працівникам в оволодінні прийомами саморегуляції поведінки, підвищення працездатності;

– формулюванні рекомендацій з надання допомоги у виробленні необхідних навичок і умінь психогігієни, раціональних звичок [6, с. 259].

У передовій практиці підготовки військовослужбовців Національної гвардії на основі розробок А.Р. Ратинова, А.М. Столяренко, А.В. Буданова, І.Б. Пономарьова і ін. впроваджуються прийоми використання необхідної інформації з метою створення психологічних умов для ефективного вирішення службових завдань; прийоми підготовки і проведення профілактичних бесід; прийоми встановлення психологічного контакту і довірчих відносин; прийоми вирішення конфліктних ситуацій і т.п. Деякі вчені, що освітлювали проблему профілактики професійної деформації наголошують на необхідності диференційованого підходу до вибору заходів впливу, виділяючи в якості обов'язкової умови повагу до особистості, яка піддається профілактичному впливу, прояв зацікавленості до долі людини.

Профілактика та корекція професійної деформації визначається як один з найважливіших і досить складних напрямків психолого-педагогічної діяльності в підрозділах Національної гвардії [1, с. 79].

Однією з передумов профілактично-корекційної роботи виступає виявлення наявності професійної деформації. Ця процедура повинна мати вигляд прикладної психологічної діагностики, а не тільки медико-психіатричного огляду. При необхідності вона супроводжується роз'ясненням того, що професійна деформація – це не психічне захворювання, а її наявність не дає підстав для тільки адміністративних рішень без згоди військовослужбовця.

Робота з профілактики та корекції професійної деформації особистості військовослужбовця повинні включати в себе заходи організаційно-управлінського, відновлювально-корекційного та психолого-педагогічного характеру.

Організаційно-управлінський напрямок:

В результаті опитування військовослужбовців було виявлено, що актуальними (по частотному розподілу) залишаються наступні пропозиції: підвищення грошового забезпечення особового складу; посилення вирішення житлово-побутових питань; диференціація тривалості відпустки, присвоєння спеціальних звань, обчислення вислуги років відповідно до приналежності до певної служби або підрозділу; нормативне закріплення за психологічною службою функцій профілактики і корекції професійної деформації; створення умов для службового просування, професійно-кваліфі-

каційного зростання. Ці заходи за пропозицією психолога або ініціативно повинні здійснюватися працівниками кадрової служби, керівним складом відповідного органу, установи.

Аналіз внесених пропозицій показав доцільність проведення заходів, що охоплюють не тільки діяльність, а й сферу позаслужбової активності військовослужбовця, які можна віднести до відновно-корекційного напрямку профілактики та корекції професійної деформації військовослужбовців: активний відпочинок з частковою або повною зміною соціального оточення, санаторно-курортне оздоровлення, з можливим залученням сім'ї; ефективна організація культурної роботи; дотримання добових і тижневих фізіологічних норм пасивного відпочинку, боротьба з шкідливими звичками, які супроводжують професійну діяльність; регулярні заняття бойовою, фізичною підготовкою, фізичною культурою і спортом; створення компенсуючих умов в службовий і позаслужбовий час для розширення соціальних контактів, усунення дефіциту позитивних вражень.

Важливим суб'єктом профілактики і корекції професійної деформації може виступати службовий колектив. З огляду на це, робота з колективом повинна включати: формування позитивного морально-психологічного клімату; утвердження обстановки змагальності, доброзичливо-вимогливого ставлення до кожного співробітника, критичного узагальнення індивідуального досвіду; домінування позитивних колективних та групових традицій; вироблення психологічно компетентного динамічного стилю керівництва.

Психолого-педагогічне спрямування включає наступні заходи: просвітницько-роз'яснювальні лекції і бесіди про ймовірність, сутність та наслідки професійної деформації; індивідуальне консультування, психологічну підтримку з залученням осіб позаслужбового оточення; психологічне стимулювання до професійного, особистісного розвитку з визначенням близької, середньої і далекої перспектив; сеанси регуляції і саморегуляції загального психічного стану та поведінки.

До завдань психолого-педагогічного спрямування відносяться також визначення факторів, що впливають на ступінь ризику професійної деформації – визначаються найбільш вразливі категорії військовослужбовців або ситуації в процесі службової діяльності та організація профілактичних заходів по відношенню до цих груп і ситуацій.

При розробці профілактичних заходів повинні враховуватися і згодом при здійсненні використовуватися захисні сили самої особистості, які слід

стимулювати, посилюючи морально-психологічну стійкість і опір деформуючим факторам.

У роботі з попередження професійної деформації, слід враховувати як основні детермінанти професійної деформації (в тому числі морально-психологічні чинники), так і фактори, що перешкоджають явищу професійної деформації [4, с. 133].

Згідно точки зору окремих авторів, існують групи факторів, що перешкоджають або виключають можливість професійної деформації. Серед них виділяються чинники, безпосередньо пов'язані з рівнем оволодіння відповідними «психотехніками». Не кожен може витримати тривалі інтенсивні емоційні навантаження, але кожен може навчитися регулювати свій емоційний стан, «каналізувати» агресивні реакції в безпечному напрямку. Не кожному дано талант спілкування, але кожен може опанувати «технологіями» контактної взаємодії, нейтралізації конфліктів спілкування.

При корекції негативних стереотипів буденної свідомості найбільш ефективними є методи особистісно орієнтованої (реконструктивної) психокорекції (В.Н. Мясіщев, Б.Д. Карвасарський).

Не менш ефективними є і сугестивні методи психокорекції. Причому серед їх різноманіття більш перспективними представляються аутосугестивні, зокрема, аутогенних тренування.

Військовослужбовцям з високим рівнем особистісної тривожності або тривоги, обумовленої психотравматичною ситуацією, можна рекомендувати методи, засновані на «поведінковій» (умовно-рефлекторній) психокорекції (А.М. Свядоц, І.І. Вольперт, М.С. Лебединський, А.С. Слуцький та ін.).

Клініко-психологічні форми подолання професійної деформації особистості військовослужбовця направлено, головним чином, на корекцію патохарактерологічних аномалій, надмірного психоемоційного напруження, відновлення нейродинамічних функцій, підвищення психофізіологічних механізмів саморегуляції і працездатності, профілактику психосоматичних і психічних порушень. Арсенал реабілітаційних заходів при цьому включає також психотерапевтичні заходи.

В якості корекції і профілактики професійної деформації для проведення психопрофілактичних тренувань з розвитку необхідних якостей особистості, що сприяють подоланню професійної деформації рекомендується використовувати наступні принципи [7, с. 147]:

1. Уміння відрізнити головне від другорядного. У повсякденному житті здійснюється найчастіше на інтуїтивному рівні. А між тим, перетворившись

в стійку властивість або відношення особистості, цей принцип може сприяти формуванню чіткої і ясної мотиваційної лінії її поведінки у всіх життєвих ситуаціях. Ставши свідомим психічним процесом, принцип вибору найбільш значущих і відмови від несуттєвих мотивів і спонукань, звільняє від багатьох невартих уваги проблем і приносить неоціненну користь у вирішенні різного роду кризових ситуацій.

2. Внутрішній спокій – це важлива умова збереження сформованих у людини системи особистісних цінностей, ієрархії мотивів, це ясність розуму і чіткість поведінки, це психологічний імунітет від ситуативних «перешкод», які провокують обставини. «Гасити» одні спонукання і правильно оцінювати інші найкраще вдається саме в такому стані. Він створює оптимальну психічну розкутість, сприяє кращій самоорганізації особистості.

3. Емоційна зрілість і стійкість. Добра мотиваційна саморегуляція може мати місце лише тоді, коли вона спирається на вищі емоційно-ціннісні складові, перш за все на принципи високої моралі і моральності. У цьому випадку говорять про «моральну мудрість» – здатність та готовність до гідних вчинків в будь-яких ситуаціях (в цьому виявляється, наприклад, активність життєвої позиції особистості).

4. Знання міри впливу на події. Кожна ситуація, що складається, подія має свою об'єктивну причину внутрішню логіку розгортання. На певному етапі якоїсь події людина здатна змінити його хід своїм втручанням. Обставини можуть скластися і так, що навіть максимум виявленої активності реально нічого не змінює. Зрозуміти об'єктивний хід подій і вміти відповідним чином і вчасно втручатися в них може тільки людина, яка володіє мудрістю. Посилення або стримування своєї мотивації в залежності від логіки розвитку подій робить мотиваційну саморегуляцію особистості адекватною та ефективною.

5. Уміння підходити до проблеми з різних точок зору. У багатьох випадках одна і та й сама подія, явище, проблема набувають різне значення в залежності від того, з яких позицій про них судять. Мудрість передбачає практичне володіння діалектикою полярностей, загального, одного і особливого, частини і цілого людини. Можна по-іншому поглянути на багато речей, вирішити деякі свої проблеми, реально оцінивши різні сторони предмета своїх роздумів при цьому. Прагнення уникнути однобічності міркувань не означає втрату власної позиції. Будь-яка позиція особистості тільки виграє від всебічного аналізу

того, що складає її основу. Ця якість буває особливо корисним в ситуаціях «кризи прийняття мотиву», коли людині необхідно зіставляти, оцінювати, з'єднувати і розводити різні мотиви своєї поведінки.

6. Готовність до будь-яких неочікуваних подій. Така здатність, а також відсутність упереджень і суджень про життєву реальність дають можливість швидко перебудувати мотиваційні тенденції з урахуванням об'єктивних обставин. Однак гнучкість, своєчасне і адекватне реагування на зовнішні зміни, зрозуміло, не повинні порушувати основне ядро особистісної мотивації.

7. Сприйняття дійсності такою, як вона є, а не такою, якою людині хотілося б бачити. Тісно пов'язаний з попереднім; оберігає від спотвореного сприйняття життя, відкриває можливості для активного, розумного вирішення проблеми мотиваційної саморегуляції особистості.

8. Прагнення до виходу за рамки проблемної ситуації. У ситуаціях «боротьби мотивів» нерозв'язні проблеми, як правило, виникають лише в заданих рамках обставин. Постійне прагнення до вирішення своїх суперечливих відносин зі світом, до пошуку нових, більш змістовних мотивів життєдіяльності допомагає особистості підвищувати життєву стійкість в екстремальних ситуаціях. Включення приватної проблеми в більш широкі контексти в принципі означає відкриття в ній нових зв'язків, не розпізнаних раніше відносин і можливостей її вирішення.

9. Спостережливість. Важлива умова саморегуляції особистості – розвиток спостережливості не тільки за навколишньою дійсністю, але і за самим собою. Багато непотрібних, некорисних реакцій і дій відпадуть, якщо людина зможе навчитися неупереджено спостерігати за собою. Коли людина привчає себе до оцінки своїх бажань, спонукань, мотивів як би з боку, їй набагато легше управляти ними і регулювати їх. Спостережливість перетворюється в особливо цінну властивість для саморегуляції в різних гострих критичних ситуаціях.

10. Далекоглядність – це здатність розуміти внутрішню логіку оточуючих подій і бачити перспективу їх розвитку. Далекоглядність оберігає людину від ситуативного підходу до вирішення актуальних завдань, спонукає відкидати непродуктивні з точки зору майбутнього лінії мотивації, перекидати формування і розвиток конфліктно-генних мотивів.

11. Прагнення зрозуміти інших. Розуміння помислів і вчинків людей не означає примирення

з негативними їх проявами, навпаки, створює умови для успішної боротьби з ними. Не вміємо або ж не даємо собі свідомо поставити себе на місце інших. Вироблення здатності зрозуміти мотивацію інших, встати на іншу, нехай навіть протилежну, точку зору не тільки полегшує спілкування, а й допомагає передбачити поведінку людей в тій чи іншій ситуації.

12. Уміння витягувати позитивний досвід з усього того, що відбувається. Ніякий життєвий досвід, в тому числі невдачі і помилки не повинні виявитися марними, їх потрібно враховувати в подальшому житті. Важливо врахувати причини минулих невдач і помилок і своєчасно відмовитися від сумнівних і неконструктивних мотивів.

Наступна група факторів пов'язана із спрямованістю особистості. Стійка спрямованість особистості військовослужбовця, розвинені вольові якості і комунікативні здібності є базою протидії будь-яким деформуючим умовам. Ця група чинників, пов'язана з міцністю (стійкістю) особистісних структур, а також, на наш погляд, з структурно-психологічними компонентами морально-психологічної підготовленості, серед яких важливе місце належить:

1) Морально-психологічним знанням та переконанням військовослужбовця, які він використовує в своєму житті і професійній діяльності – по суті це моральний світогляд особистості, що забезпечує глибоке і правильне розуміння питань моралі і етики професійної поведінки.

2) Морально-психологічним установкам і ціннісним орієнтаціям -компонент, що виражає перетворення моральних знань в особистісне утворення, у внутрішнє прийняття особистістю моральних норм, набуття ними особистісного сенсу (як обов'язкової норми для себе). Це перетворення означає виникнення в свідомості моральних орієнтирів-норм, що вказують шлях особистого морального вирішення повсякденних проблем і кордони, які особистість вирішує не переступати. Вони стають критеріями у вирішенні повсякденних питань справедливості, належного, допустимого і забороненого, породжують бажання і прагнення (установки) втілювати їх в своїх справах.

3) Моральним навичкам і умінням високоморальної поведінки на службі і в побуті – особливий компонент практичної вмілості військовослужбовця, який свідчить, що знання і бажання доповнені практичною можливістю надходити як треба.

4) Звичкам – окремі дії, що стали потребою даної людини. Моральні звички – продукт перетворення моральних навичок і умінь в особисту

потребу конкретного військовослужбовця, дії, які стали для нього необхідністю. Військовослужбовець починає робити не по зовнішньому примусу, а по внутрішній потребі; виконання дії стає для нього приємним, супроводжується відчуттям виконання особистого або професійного обов'язку; невиконання приносить прикрощі, незадоволення, важкі переживання, і він намагається не порушувати внутрішньо прийнятих моральних норм, щоб не відчувати муки совісті.

5) Морально-психологічні характеристики – стійкі особистісні детермінанти моральної поведінки, які проявляються всюди і завжди, в будь-якому вчинку. Вони – підсумковий результат і інтегративний продукт сформованості і взаємодії всіх розглянутих компонентів морально-психологічної підготовленості військовослужбовця Національної гвардії і основний показник її рівня [2, с. 17].

У змістовному плані всі згадані компоненти діляться на чотири групи:

Загальнотрудова. Цей вид моральних знань, переконань, навичок, умінь, установок, ціннісних орієнтацій і якостей регулює відношення особистості до праці. Вони визначають відповідальність, працьовитість сумлінність, активність, самостійність, ініціативність, підприємливість, діловитість, організованість особистості тощо.

Професійно-трудова. Цей вид змістовних компонентів виступає регулятором служби саме військовослужбовця – професіонала. Від їх сформованості залежить ступінь його загостреного ставлення до справедливості, істини і правди, відношення до закону, особистої правослужняності, принциповості, відданості обов'язку, вірності присязі, непримиренності до правопорушень і т.п.

Особливу роль має морально-психологічна стійкість. Окремі сторони професійної діяльності військовослужбовця, які притаманні їй, включають в собі передумови суперечливого впливу на особистість військовослужбовця, підштовхують до порушень законності. Так, реалізація владних повноважень, що надаються військовослужбовцю, створює можливість свого роду «душевного засліплення», прояви душевної черствості, неуважності до людей, захоплення владою, нетерпимості до думки інших. Позначається і певна суперечливість рішення службових завдань, яка сприяє односторонній захопленості обвинувальної діяльності («обвинувальний ухил»), ігнорування навіть суперечливих фактів та ін.

Людські. Ця група компонентів регулює відношення військовослужбовця до інших людей як на службі, так і поза нею. Військовослужбовець Наці-

ональної гвардії покликаний захищати головні цінності суспільства, захищаючи права громадян тому так важливі для нього повага до людей; розуміння почуття їх особистої гідності; прагнення віддавати себе цілком боротьбі за людину, його права, духовне здоров'я, збереження особистої власності; ввічливість, тактовність і етичність в спілкуванні; культура поведінки в колективі, серед людей; вимогливість, гуманність, демократичність, повага права іншої людини на свою думку, позицію і вибір рішення; чесність і ін.

Самооціночні. Ці змістовні компоненти регулюють ставлення військовослужбовця до самого себе. Від них залежать його самокритичність, самооцінка, вимогливість до себе, ставлення до самовиховання, саморозвитку та самоосвіти, особисті претензії, здорове честолюбство, совісність, скромність та ін.

Відомо, що становлення і розвиток особистості залежить від природних і соціальних факторів, ступеню залученості людини в професійну діяльність, рівня освіченості і виховання. Якщо людина усвідомлює необхідність цілеспрямованого розвитку власної особистості, то можна говорити про саморегуляцію, самоконтроль, самовиховання.

В професійному вихованні, в підвищенні культури професійного самовизначення велике значення мають ритуали. Клятва, присяга, інші ритуали, красиво і чуттєво організовані, допомагають початківцям фахівцям швидше і точніше зрозуміти сутність своєї діяльності. Ритуально-церемоніальні форми виконання професійних, посадових ролей – це форми особистісного включення людини в професійне середовище і виконання ним діяльнісно-професійних норм – виконують кілька функцій:

- забезпечують фіксацію і трансляцію значущих професійних цінностей, традицій, звичаїв, шаблонів поведінки;
- закріплюють і вдосконалюють норми трудової і професійної моралі та етикету;
- фіксують і підтримують стійкість і психологічну єдність зі своєю професійною організацією, полегшують процеси професійного самовизначення.

Отже, віктимна поведінка становить зовнішній прояв віктимності військовослужбовця. Яка формується під впливом генотипу, життєвого досвіду та середовища проживання. Суб'єкт віктимної поведінки має комплекс індивідуальних психофізіологічних особливостей та індивідуально-психологічних деформацій, що зумовлюють ілюзорне сприйняття й неадекватне реагування на небезпеку.

Таким чином, робота по запобіганню або локалізації професійній деформації передбачає:

- виявлення наявності або схильності професійної деформації, повинне відбуватися з урахуванням основних вимог до психодіагностики: доброзичлива об'єктивність, всебічність і повнота, конфіденційність, динамічність, мінімальність втручання в життєдіяльність військовослужбовця і службового колективу;
- визначення основних детермінант професійної деформації особистості військовослужбовців;
- облік морально-психологічних чинників професійної деформації військовослужбовців;
- аналіз стану службового колективу;
- проведення комплексу профілактичних заходів, що створюють перешкоду на шляху до професійної деформації.

Література

1. Жидецька С. В. Профілактика професійної деформації як чинник стабільності психологічної готовності працівника поліції. *Вісник Національного університету оборони України*. 2015. Вип. 1. С. 77-81.
2. Кісіль З. Р. Фактори протидії професійно-психологічної деформації працівників органів внутрішніх справ. *Університетські наукові записки*. 2008. № 3. С. 13-17.
3. Кісіль Р.-В. В. Професійна деформація та морально-психологічна реаксіологізація службової особи як форми мікросоціальних наслідків корупції: деонтологічний аналіз. *Науковий вісник Львівського*

державного університету внутрішніх справ. серія психологічна. 2013. Вип. 1. С. 153-163.

4. Леженіна Л. М. Засоби профілактики професійної деформації особистості у слідчих служби безпеки України. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2015. Вип. 50. С. 131-137.

5. Марков В. В. Причини, що викликають професійну деформацію працівників органів внутрішніх справ. *Право і Безпека*. 2012. № 4. С. 226-228.

6. Медведєв В. С., Ларіонов С. О. Психологічна діагностика професійної деформації працівників органів внутрішніх справ. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. Вип. 2. С. 258-262.

7. Савчин М.В. Професійна особистісна деформація співробітників органів внутрішніх справ та деякі шляхи її профілактики / М.В. Савчин // *Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. - 2005. - № 2. - С. 145-152.

8. Синявська О.Ю. Професійна етика як чинник протидії професійній деформації працівників органів внутрішніх справ. *Право і безпека*. 2005. № 4`1. С. 96-99.

Пенькова Н. Є.,

orcid.org/0000-0002-2349-4918

*доцент кафедри соціально-гуманітарних та правових дисциплін
Київського інституту
Національної гвардії України, кандидат
психологічних наук*